

РОЗДІЛ IV

КОНФЕСІЙНЕ БАЧЕННЯ МІЖЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

1. Підстави і необхідність єднання Церков України

Поєднання наявних в Україні Церков Володимирової традиції, тобто Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ), Української Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ), Української Православної Церкви Київського Патріархату (УПЦ КП) та Української Православної Церкви (УПЦ), що знаходиться в Московському Патріархаті, на нашу думку, є можливим і необхідним. Щобільше, таке поєднання цих Церков України і Українських Церков, діючих в діаспорі, — це імператив нашої доби.

Єдності Церкви домагається вже сама ідея Христової Церкви. Церква — це Містичне Тіло Христа. Церква — це Христос. А Христос же неподільний!

На основі Старозавітного Царства Божого Христос установив Одну Церкву, основу на Скалі, на Петрі (Мт. 16:18). Сказаними тоді словами він призначив апостола Петра видимим Главою своєї Церкви на Землі до часу свого Другого пришествя на Землю при кінці світу. Такою єдиною, з волі Христа, і була Христова Церква впродовж першого тисячоліття, поки люди (читай: царгородсько-візантійські патріархи і римські папи) не поділили її на Східну і Західну, чи ж пак - Православну й Католицьку, 1054 року.

Вже відтоді бажання повороту до давньої єдності нуртує в душах усіх визнаючих Христа. В нашій українській історії воно виявилось (і здійснилось) у коронації Данила Галицького 1254 року, у Флорентійській 1439 року і, зокрема, в Берестейській Унії 1596 року. Сьогодні воно виявляється у т.зв. екуменічному русі, тобто в прагненні різних деномінацій, конфесій і Церков віднайти давні-первісні начала Єдності Христової Церкви і гонорово повернутися до тієї єдності. В тому напрямі вже роблено певні кроки й здійснено заходи: а)взаємне відкликання-уневажнення Папою і царгородським Патріархом прокляття 1054 року; б)визнання благодатності і важності святих Тайн обох Церков; в)вирозуміння і більш толерантне ставлення Католицької і Православної Церков до інакодумуючих християн, різних протестантських течій на Заході і таке інше. Донедавна йшли переговори про зближення і взаємовизнання між Римською й Англійською Церквами, Римська Церква посилає своїх представників на З'їзди Всесвітньої Ради Церков та ін. Проте на перешкоді до єдності Церкви, тобто до повороту до її давньої єдності, як завжди стоять в першу чергу людські амбіції та впертість (а то й гордість), які прикриваються різними релігійними аргументами, закріплені взаємні

упередження, а також власні культурні, обрядові та інші традиції окремих Церков.

Все ж таки, незважаючи на різниці й розходження, Східні Православні і Римо-Католицька Церкви прагнуть повернення до повної єдності. Римські папи й грецькі патріархи зустрічаються і моляться разом, обмінюються делегаціями і представниками на різні урочистості і т.п. Правда, при цьому представники Російської Православної Церкви і грецького патріарха використовують ці заходи для спотворення намірів Папи щодо католицьких місій на Сході і зокрема для нападок на нашу Українську Греко-Католицьку Церкву. Православні засуджували Папу за те, що він посилає своїх латинських місіонерів на «традиційні» (або, як вони кажуть, «канонічні») православні терени, щоб їх «окатоличити», вважаючи ті терени винятково територіями своїх впливів. Постала подібна ситуація, як у IX столітті на Балканах, коли то Рим і Візантія боролись за виняткові впливи (обрядові, культурні, економічні, політичні й т.п.) в Болгарії, що й призвело, зрештою, до розколу на Східну і Західну Церкви. Московський, а за ним і Царгородський патріарх показали свої справжні наміри щодо єдності Церков. Вони хотіли б зберегти «статус кво» — мати свої «місійні» станиці, тобто церкви і т.п. – на терені впливів Римо-Католицької Церкви, у т.зв. Західному світі, але не хочуть допустити впливів Риму на свої терени, боячись конкуренції.

Найбільшою перешкодою до повного поєднання Церков (а в тому й визнання примату, тобто главенства і судовладності Папи), вони називають підтримку, що її дає Рим уніатським (поєднаним з Римським Апостольським Престолом), тобто колишнім Східним Православним Церквам (наприклад, Українській, Румунській, Грецькій, Болгарській та ін.), що вже визнали примат Папи над собою. Московський і Царгородський патріархи домагаються анулювання тих уніатських Церков (насамперед УГКЦ) і висувають це як передумову до подальшої співпраці в напрямі поєднання Церков й визнання примату Папи.

На жаль, Українські Православні Церкви, чи то УАПЦ в діаспорі, а чи ж Православні Церкви в Краї, досі не мали самостійних контактів з Римом у справі їх поєднання чи бодай порозуміння з ним. УПЦ КП та УАПЦ, донедавна - всі Східні Православні Церкви, особливо ж РПЦ, вважають неканонічними, а тому й ніяка Православна Церква (крім УГКЦ) не визнає їх благодатними. Подібну ж трудність щодо УАПЦ мав десять років тому і тодішній речник РПЦ в Україні, київський митрополит УПЦ МП Філарет (Денисенко). Коли ж Москва хотіла забрати від нього провід РПЦ-УПЦ в Україні, то він перестав бачити ту умовну неканонічність УАПЦ (під проводом патріарха Мстислава Скрипника), став його містоблюстителем, а опісля – наслідником, поєднуючи Православні Українські Церкви (УПЦ і УАПЦ) під новою назвою - Українська Православна Церква Київський Патріархат.

Водночас між Церквами в Україні ведеться боротьба за душі та церковні храми і майно. Всі чотири Церкви України – УГКЦ, УПЦ, УПЦ КП та УАПЦ,

не перестаючи говорити про потребу замирення та єдності, водночас прагнуть відвоювати свої храми і майно від РПЦ, яка досі, загарбавши їх за допомогою політичної влади (царської і сталінської) впродовж століть і одержуючи негласну підтримку від сьогодишньої влади України, зокрема на її Сході, Півдні і в Центрі, вважає їх своєю невідторгненою власністю і в різний спосіб, зокрема через одержання права юридичної особи Церкві як спільноті, прагнутиме після цього в судовому порядку (розуміючи в чийх руках нині знаходиться в Україні судова система), забрати собі храмові будівлі інших українських Церков.

Виглядає, що керівництво України, раніше – з Президентом Л.Кравчуком, а потім – з Президентами Л. Кучмою і В. Ющенком начолі, також прагнуло миру між Церквами, неодноразово заявляючи про необхідність їх поєднання, утворення на їх основі однієї Української Церкви, незалежної від «чужих» центрів. Але вже нинішня влада не видає відповідних законів, які б регулювали права власності тих Церков.

Як відомо, для міжнародного визнання правості якоїсь держави потрібно, крім інших атрибутів (територія, кордони, народ, уряд, військо, гроші і т. ін.), також визнання самостійності тієї держави іншими державами. Наприклад, Україну досі визнали самостійною біля 200 держав. Подібна справа мається і з самостійністю окремих Церков. Жодна Східна Православна Церква не вважається самостійною, тобто «дорослою-дозрілою» до самостійності чи автокефалії, поки не одержить такого визнання від своєї Церкви-Матері та від інших Церков-Сестер. Тому то й патріарх Мстислав, інші патріархи УПЦ КП та УАПЦ, а нині патріарх Філарет домагалися, чекали і чекають визнання самостійності їх Церков і свого главенства в них з боку Вселенського Царгородського Патріарха Варфоломія та інших патріархів Православних Церков на Сході. Відомо, що Царгородський патріарх свої права старшинства як Церкви-Матері над Київською митрополією – дочкою його Церкви втратив, передавши-продавши їх патріархові Московському ще в 1686 році. Тепер Російська ПЦ робить все можливе, щоб не допустити до незалежності Православну Церкву в Україні. Москва проголосила анафему на патріарха Філарета й очолювану ним Церкву, а визнала «законною» УПЦ МП під проводом свого вірного вислужника митрополита Володимира (Сабодана).

То ж як бути із заявами першого Президента України Л. Кравчука, а опісля – Президентів Л.Кучми та В. Ющенка про Одну незалежну Церкву в незалежній Українській державі та віковим прагненням, а сьогодні вже абсолютній необхідності єдності Українського Народу та його Церков зокрема?

Ще митрополит Іларіон (Огієнко) писав: «Єдність православних Церков виявляється найголовніше в тому, що всі вони визнають одного голову - Ісуса Христа та ті ж самі догмати віри, що засновані на Святому Письмі. Найхарактерніша риса, що відрізняє Православну Церкву від Церкви Католицької, це є національність. Кожна православна Церква національна як

Церква територіальна, як церква окремого народу (за 34-м апостольським правилом)».⁴⁹⁸

«Україні потрібно однієї, динамічної, рідної - національної Церкви, що служила б лиш Богові й українському народові, а не була іграшкою в руках загарбників на некористь нашого народу. Такої Церкви хотіли вже українські князі Ярослав Мудрий, його син король Ізяслав та внук король Ярополк. Таку Церкву задумували створити спільними силами українські митрополити Вельямин Рутський та Петро Могила, стараючись про створення українського патріархату в Києві. Для цієї мети жив і діяв великий син України митрополит Андрей Шептицький. В тій цілі він закликав після втечі більшовиків з України в 1941 році всіх українських владик до спільного столу в справі об'єднання обох українських церков».⁴⁹⁹

Зі слів Ісуса Христа до апостолів при Вознесінні: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи (Мт. 28:19-20) і з того, що апостоли, після зшествя на них Святого Духа, промовляли до своїх слухачів різними мовами, а зрештою із «Діянь Апостолів» (гл. 10), коли-то святий апостол Петро переконався, що Христова Церква має бути не винятково юдейською, а вселенською-міжнародною, та на підставі історичного розвитку Христової Церкви серед різних народів можемо заключати, що Христос хотів, щоб кожний народ вважав його своїм Спасителем і належав до новозавітного Царства Божого. Бо те «Царство Боже є між вами» (Лк. 17:21).

Якщо ж окремі народи мають свої держави, то належить, щоб у кожній державі було одне Христове стадо і один його пастир, тобто одна національна Церква під проводом одного пастиря (патріарха). Саме це підтвердив II Ватиканський Собор, кажучи, що Східним православним Церквам прислуговує право розпоряджатися собою і мати свої патріархати. Зрозуміло, що в одній державі можуть бути й інші релігії (як це було і за часів Христа – Самарія, Єгипет, Рим), але Христова Церква має бути Одна. Так воно було і в перших віках історії Христової Церкви. Апостоли засновували християнські громади - Церкви в різних містах на Сході Римської Імперії й настановляли їм пастирів - пресвітерів-єпископів. З часом ті перші Апостольські Церкви почали вважати себе гіднішими і важнішими від інших, похідних від них дочірніх церковних громад. Так постала організаційна структура, в якій менші або периферійні Церкви були в залежності від своїх «старших сестер» – Церков. Ця залежність від митрополій набрала ще більшої сили, коли ці митрополії ставали політичними чи адміністративними державними центрами Римської Імперії. Тоді ріс також авторитет єпископів тих центрів – митрополитів. В той спосіб спочатку в Римській Імперії постало 5 патріархатів – Антіохійський, Олександрійський, Єрусалимський, Римський і Царгородський. Коли ж Римська (а потім і Візантійська) Імперія розпалася, то різні племена і народи потворили свої незалежні держави, а в них – і свої національні Церкви. Вони

⁴⁹⁸ Іларіон, митрополит. Українська Церква. – Т. 1. – К., 1993. – С. 69.

⁴⁹⁹ Нагаєвський Ізидор, отець-доктор. Католицька Церква в минулому і сучасному Україні. – Філадельфія, 1950. – С. 5.

певною мірою респектували відмінності народів, їхніх держав, звичаїв і мови. Церкви заводи́ли дещо свої форми обряду, зберігаючи при цьому християнську віру і залишаючи за собою контроль над їх виконанням і дотриманням.

Ніде правди діти, що Католицька Церква латинського обряду у Новому Світі аж до II Ватиканського Собору (1962-1965 рр.) руйнувала місцеві звичаї та права й заводи́ла свої, латинські, зокрема богослужбову мову. Подібно цьому робила і Візантійська Церква на Сході. Але тут вже були великі слов'янські народи-держави зі своєю мовою, культурою, духовістю. То ж царгородські патріархи мусіли з тим рахуватися і до них пристосовуватися, як це бачимо з слов'янською мовою в Моравії, Болгарії і в Україні. В міру політичного росту і впливу світської влади у Східних країнах, Візантія, а за нею пізніше Москва, крім віри та обряду, несли новонаверненим чи підкореним собі народам свої «канони» і політичне ярмо, залежність, цезаропапізм.

В міру свого національного визволення з-під оттоманського ярма і проголошення самостійних держав – Болгарії, Румунії, Сербії, Македонії та навіть Греції – поставали там їхні Помісні Національні Церкви, очолювані (крім грецької) патріархами. І сьогодні Католицька Церква визнає всі ті православні Церкви як Сестри і намагається бути з ними в молитовнім єднанні. Папа Римський не тільки єднається з представниками тих національних Церков, але й цілується і молиться разом з ними (а також з царгородським, румунським, грузинським патріархами), забуваючи при цьому навіть «камінь спотикання» - одну з причин розколу в Церкві - походження Святого Духа «і від Сина», тобто FILIOQUE.

Унія Української Православної Церкви – Київської митрополії з Римським Апостольським престолом (1595-1596 роки) – була втечею від «місійних» посягань Московського Патріархату, створеного підступно в 1589 році, і від шовіністичного польського римо-католицизму, що намагався «навертати», а то й перехрещувати та спольщувати український віруючий люд. Щоб уникнути боротьби «Русі проти Русі», вже на самих початках Унії католицькі й православні владики (В. Рутський і П. Могила) планували поєднання обох українських Церков в однім Патріархаті. Таку ідею був готовий здійснити митрополит Андрей Шептицький, коли писав в 1942 році про поєднання Церков та висловлював згоду сам зі своєю Греко-Католицькою Церквою підкоритися вибраному на Соборі Українському православному патріархові, якщо той визнаватиме верховенство Папи.

Такі були часи і спосіб думання, що тільки Римський Папа має верховну владу в Христовій Церкві. На останньому II Ватиканському Соборі Отці того Собору прийняли рішення про колегіальний провід всіх єпископів у Церкві. Звідси і 178 канон Кодексу Канонів Східних Церков, який надає навіть єпархіальним єпископам права «малих пап».

Ідею Українського Патріархату як найкращу розв'язку для збереження єдності українського віруючого люду та засобу, який мав би нам заступити

відсутність Української Держави (у часи поневолення і розсіяння), під гаслом: «Церква - це наша Держава», відновив і високо підніс Верховний Архієпископ Києво-Галицький Патріарх Йосиф Сліпий і в цьому аспекті залишив нам свій славний Заповіт. Він домагався від Римського Папи нічого іншого, як лиш повернення Українській Церкві її давніх прав, які вона мала до укладення Унії з Римом, коли єпископи Української Помісної Церкви - Київської митрополії - на своїх Соборах вибирали собі митрополита (хоч у XVI-XVII століттях польські королі присвоїли собі право їх затверджувати). Митрополит хіротонізував єпископів для своєї Церкви, повідомляючи про свій вибір царгородського патріарха та був у молитовному зв'язку з главами інших Церков на Сході. До речі, саме так Патріарх Йосиф хіротонізував в єпископи Любомира Гузара.

То ж тепер, коли маємо вже 20 років свою незалежну державу, нам варто зацікавитися створенням Однієї Церкви під проводом одного патріарха. Всі ж бо нинішні православні Церкви в Україні є витвором обставин - доби і чужих впливів. А в нас же один корінь – Володимирове Хрещення Русі-України в 988 році, один обряд, одна мова, культура, духовість. Хіба потребуємо ми аж чотири патріархати з чотирма патріархами у проводі. Ні і ні ! Правда, УГКЦ дещо відрізняється від інших українських православних Церков своїми запозиченнями від латинського обряду. Не секрет, що й сьогоднішня Православна Церква в Україні носить у собі багато навичок московської обрядовості. Чи не можна залишити усім тим Церквам певну автономію в цьому і прагнути до очищення українського обряду через 50, навіть 100 літ. Бо ж **все інше нас єднає.**

Якщо об'єднання неможливе тепер, то коли ? Якщо його не зробить наше покоління на початках державності і поки ще міцно не закріпився розподіл між Церквами, то хто його зробить після нас. Якщо не ми, то хто ? Якщо не тепер, то коли ? Діяння з об'єднання можна починати вже, освідомлюючи народ про необхідність релігійної і національної єдності так, щоб духовенство і вірні всіх українських Церков самі бажали такої єдності і прагнули до неї.

У всіх українських Церквах повинні постати окремі Комісії для підготовки спільного Православно-Католицького Синоду владик тих Церков, а з часом – Першого Собору ієрархії, духовенства і мирян для створення Однієї-Єдиної Української Церкви під проводом Одного Патріарха. Такому патріархові повинні всі підкорятися, а він, у свою чергу, ввійшов би в молитовне єднання з патріархами інших Церков з Московським і Римським включно. З уваги на те, що слово «Католицька Церква» на Сході України одіозне і рівнозначне з польським римо-католицизмом, то найкраща назва для Єдиної Української Церкви в Україні, на нашу думку, повинна бути **Українська Києво-Галицька Церква**, назва ще краще: **Українська Києво-Галицька Вселенська Церква**. Така назва тієї єдиної Церкви зберігає і стару назву, і зміст (суть) віри Київської Церкви з часів Унії й водночас надає їй національне українське обличчя. Така розв'язка - поєднання всіх українських

Церков вийде на користь українському народу і на втіху Ватиканській курії, що позбулася бідного родича, який нарешті від неї відчепився, на злість москалям та іншим недругам українського народу. Але ні в якому разі не сміємо допустити до **CONDOMINIUM** на українських землях патріархів Москви, Риму та Істамбулу.

Було б найбільшим безглуздом, якщо б український уряд (і Церкви) допустили до того, щоб царгородський чи московський патріарх переніс свій офіс до Києва. Це був би новий «троянський кінь» в українським Єрусалимі. Вистачить там Богданового! Інакше станемо свічкогасами в наших храмах і пастухами нашого ж стада в чужих пастирів.

Українські Католицькі Церкви в діаспорі відокремити, як дочірні або автономні до часу їх «кончини» на чужині, з тим, щоб все їхнє майно з часом було б повернуте Церкві-Матері в Україні. Подібну «автономію» можна надати УГКЦ на Закарпатті та Русинській Церкві в Америці.

Так звана Українська Католицька Церква латинського обряду, яка своєю духовістю є Польською, повинна себе так і назвати Польська Римо-Католицька Церква в Україні, хіба що проповіді, богослужбова мова і дух її мали б бути українськими. Якщо так, то ієрархія тієї Церкви повинна була б бути українською, залежною від Українського Патріарха, брати участь в Синодах владик і взагалі в національному житті українського народу на українських землях, як це є з нашою церквою в діаспорі. Чому ми не можемо мати Українську Церкву латинського обряду?

Російська Православна Церква навіть в діаспорі по-сьогодні зберігає свою національну назву і московський дух, незважаючи на національність і кількість її вірних-парафіян. В Україні вона постає під офіційною назвою Українська Православна Церква (приховуючи в такий спосіб свою належність до Російської Православної Церкви Московського Патріархату), чим вводить в оману сторонніх людей. А ми готові поміняти назву нашої Церкви, щоб на рідній землі, у власній хаті якимось відрізнитися від інших Церков. Не назву Церкви треба міняти, а оживити та відновити її духовість, зробити ту Церкву національною, українською не лише за назвою, а й за суттю.

Зрозуміло, що таке поєднання всіх віруючих-українців православної і греко-католицької Церкви вимагатиме від усіх, а насамперед з боку ієрархів, глибокої віри в ідеал Христа – Одну Церкву, виявлення доброї волі до того, щоб той ідеал здійснити шляхом компромісів, дорогою любові до Бога і України. Тим самим вони засвідчать свою правдиву любов до Бога і ближнього, здійснюючи Іванове: «Коли хтось каже «Я люблю Бога», а ненавидить брата свого, той неправдомовний. Бо хто не любить брата свого, якого бачить, той не може любити Бога, якого не бачить» (I Ів. 4:20).

Ця єдність не може відбутися на «канонах» якоїсь однієї Української Церкви, але із готовністю позбутися старих навичок, чужих запозичень і «парафіяльних» обрядів заради спільного добра, щоб не повторилось Мазепине: «Всі покою щиро прагнуть, та не в один уж тягнуть». Бо що таке ті «канони»? Це є людські закони, конституції, норми, правила, які регулюють

відношення окремих Церков між собою і в себе всередині. Кожний народ, кожна Церква, а то й кожна людська інституція творять собі такі «канони» для себе згідно зі своїми звичаями і потребами.

Ще раз підкреслюємо, що Унія Української Церкви з Римом в 1596 році, крім надприродних, євангельських мотивів і бажання Христа, «щоб було одно стадо і один пастир», мала на меті добро українського народу, охорону його душі перед зазіханнями нечестивих сусідів Москви і Варшави. Це розуміли творці Унії – Київський митрополит Михайло Рогоза, Іпатій Потій та інші владики. Зайве хіба що повторяти, що **Унія ту свою роль вже виконала вповні**. Поворот до своїх джерел, до Києва український народ прийме з вдячністю і вкриє славою її теперішніх архіпастирів. Дай же , Боже, все це здійснити! Я вірю в Шевченкове: «Встане Україна, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти...». Я вірю, зокрема, в Христові слова про свою Церкву: «І врата пекельні її не переможуть» (Мт. 16:18) та в здійснення його архієрейської молитви: «Щоб всі були одно...» та що «буде (у нас) одно стадо й один пастир».

Наша сьогоднішня незалежна держава Україна – це справді Божий дар. В її постанні я бачу руку Божого провидіння. Після розвалу Советського Союзу ми одержали державу з національними хибами і старим комуністичним проводом, але визнаємо *те*, що ми одержали **все ж незалежну** державу. Бідою нашою є те, що Москва відучила нас думати самостійно у світлі наших національних категорій. Але щоб так мислити, треба бути людиною, відчувати свою гідність, а то й вищість від інших. Ми маємо відшукати самоповагу до себе самих і бути гордими за себе і все своє рідне. Проте у нас ще живим є комплекс меншовартості. Біда наша в нас самих. Ми не вміємо бути собою, не вчимося так, як треба, задивляємося на чужий нам Схід чи Захід, а вони – себелюби. Вони нас не розуміють і не хочуть розуміти.

Наша трагедія (а може лиш біда?) полягає в тому, що ми історично - старий народ, але свою державність одержали від Бога лише в 20-тім столітті, коли наші сусіди вже «затирають» політичні кордони між собою та об'єднуються економічно, щоб вижити. Ми ж в цей час лише вчимося ходити самостійно. Окупанти впродовж століть не виробили в нашого народу почуття державності (бо воно пов'язане з владою, а влада у нас була чужою), самоповаги і національної гідності, бажання бути паном на своїй землі.

Причина цього звичайна: народ наш живе на перехресті двох світів і був полем їх боротьби за впливи. Впродовж трьохсот літ Москва зуміла звихнути ментальність а то й душу нашого народу, зокрема селян, і то при допомозі своєї Російської Церкви та наших же «батюшок і матушок» в ній. «На горі», при владі на всіх полях був москаль або якийсь вислужник у погонах і з нагаєм. А «на долині» був наш темний «батюшка», що служив москалеві на совість та в ім'я Боже допомагав поневолювати духовно свій народ.

То ж багато маємо негараздів в Україні. За них винуваті ми самі. Колись терпіли ми біди й кайдани від чужих, але вижили. Теперішня ж біда - наша рідна. Ми її створили і самі мусимо з неї вилізти. У наших негараздах винна

також (а то й насамперед) і Москва як «Третій Рим», через своїх «батюшок і матушок» в минулому і сьогодні, Москва політична і церковна. Знаючи нашу податливість і бажання «спокою», затуманила вона наші уми своїми упередженнями щодо Європи. Але й ця остання теж нам не «тітка», бо у всьому має свої інтереси і збереглася-уціліла перед Азією за нашими плечима.

Проте я не перестаю вірити в потенції нашого народу, бо з власного досвіду знаю, що ми, українці, нічим не гірші, а то й набагато кращі, спритніші, ніж німці, французи, англійці чи інші, оскільки ми більше самозарадні й терпеливі без міри. Люди з часом спам'ятаються і виберуть собі провід, який виведе їх з кризи і проведе вперед, до добробуту та слави.

Велика біда наша - і в Державі і в Церквах - полягає у недостатці провідних «кадрів», бо ті, що тепер у проводі, є всі вихованцями чужих шкіл, з чужою нам ментальністю, без національного хребта і власних категорій думання. «Як би ми вчилися так, як треба...» Православні, які покінчили московські богословські школи, думають московськими категоріями і з московської точки зору дивляться на історію свого народу і Церкви. Ієрархи ж, які стали такими без богословського вишколу, лише через хіротонію, це ще більше нещастя, бо більшість їх мають всі духи, крім Святого, а без того останнього вони сліпі проводирі сліпого стада.

Споглядаючи на сьогоднішню релігійну і міжцерковну нерозбериху в Україні, хочеться плакати, побоюючись з того, до чого вона доведе. Знаємо, що покійний патріарх Димитрій (Ярема) заповів своїм послідовникам в Україні і в діаспорі визнати над собою владу стамбульського Варфоломія. Щобільше, з Києва інколи доносять, що Варфоломій за допомогою наших православних братів навіть робить заходи-думки перенести свій Фанар до нашого Єрусалиму – до Києва. (А тепер цього б хотів і московський патріарх Кирило). Це - неймовірне, але страшне. Чи не краще нам бити на тривогу і думати про Одну Українську Церкву з Одним Патріархом у Києві? Ним не обов'язково мусів би бути Філарет, хоч і він - тимчасовий. Виглядає, що в очах православних в Україні і на чужині його особа надто одіозна. Але ж і вони не кращі і аж ніяк не святіші від нього. Як знаєте, Слуга Божий митрополит Андрей був готовий визнати над собою зверхність патріарха, вибраного споміж православних. Напевно подібно думав і Патріарх Йосиф Сліпий. Його ідею Українського Католицького Патріархату я підтримував увесь час. Тепер же, коли маємо власну незалежну державу, чи є смисл творити окремий католицький патріархат в Україні? Чи не краще нам зробити все можливе для створення Однієї Церкви під одним проводом, бо ж все в нас спільне - джерело віри, мова, обряд, духовність!

Для зміцнення державності нам треба прагнути до поєднання традиційних Церков в одну, а щонайменше - до їх взаємної толеранції та співпраці на благо українського народу і його держави. Нашим найпершим обов'язком в сучасну пору я вважаю порозуміння, а з часом і поєднання всіх Українських Церков в Одну Церкву і в одному Патріархаті (зрозуміло, в Києві). В цьому напрямі треба людей освідомлювати, писати, переконувати,

молитися. Найважливіше, щоб насамперед православні гілки-церкви порозумілися. Опісля можна буде вже «тиснути» і на греко-католиків.

Я не наївний і не фанатик «єдності Церков» й знаю наші можливості у цьому напрямку. Але ідею єдності треба проголошувати й вимагати від «гори», щоб вона її здійснювала. Що такий «тиск» слід ставити з долини, про це говорив і писав ще митрополит Андрей в своєму «Листі до української інтелігенції та ієрархії» у 1942 році. Треба домагатися, щоб народ сам бачив необхідність єдності своїх Церков, молився за неї і вимагав її від своїх провідників. Біда в тому, що кожний з них хоче бути «рівнішим» понад іншими. Мовляв: чому він, а не я? Оце ж і є та наша отаманщина. Вона має місце і на церковному полі також. З усіх претендентів на патріарший престол і куколь нині вирізняється хіба що Філарет. Але він особа, не бажана для Москви, для митрополита Сабодана, а також і для УАПЦ. Кликати на провід Українською Православною Церквою когось із-за океану або чужинця - був би ще один сором, бо ж повторилося б Несторове: «Земля наша багата, але немає в ній ладу. Прийдіть і допоможіть навести в ній порядок». І знову: Хто винен? - Ми самі!

Моя порада для всіх - і православних, і греко-католицьких християн в Україні - нині така: за будь-яку ціну єднайтеся в одній Церкві - Українській, Православно-Вселенській з Патріархом у Києві, а той хай вже потім старається ввійти в молитовний зв'язок з іншими патріархами. Визнання все одно прийде: якщо не зараз, то завтра. І за сто років не буде пізно! Кому воно необхідне? «В своїй хаті - своя правда!» Ой, якщо ми це зрозуміємо, то й діятимемо належно. Зрозуміло, що таке поєднання не станеться самочинно. Треба приготувати для нього ґрунт: «на горі вчених» про це треба говорити-писати, а «на долині» - приготувати бабусь, що підуть до неба тільки за умови, якщо помолитимуться до й за українського патріарха. Я не Іван Вишенський, але коли дивлюсь здалека на нашу малеч в коронах і на верхах та безрадість стати собою, болю і часом проклинаю свою долю, що мій народ такий маленький, бідний.

Хіба Україні треба аж три православні Церкви і стільки ж патріархів/митрополитів? Ось Москва має одного, і Путін, а тепер Медведєв мають в ньому тверду моральну підпору. А ми? Всі ці чвари, канони і т.п., із-за чого йде протистояння, вислід людської гордині «Божих обранців»: чи то на релігійному, а чи ж на мирському (політичному) полях.

Сьогоднішній негараздовий стан у нашій Церкві - це не якась «кара Божя», а наслідок нашого невміння «бути собою». Ми якось, щоб лише не єднатися, звикли багато говорити про різні відмінності, особливості. Але, незважаючи на мовні, звичаєві і національні чи навіть расові різниці, всіх католиків у світі єднає одна віра, одна ідея, служіння Триєдиному Богові під проводом Одного Пастиря, бо ж такою є ідея Христа-Спасителя і Його Церкви: «Щоб усі були **одно**» й «Щоб було **одно** стадо й **один** пастир». Христос бо прийшов до всіх людей, помер за всіх, вказав усім одну мету - небо, залишив їм всім однакові дороговкази до неба - заповіді і євангельську науку, залишив їм одного провідника до неба - свого заступника Петра і його

наслідників. І такою була Христова Церква впродовж тисячі літ аж до 1054 року. Після 950-річного роздору, потребу єдності Христової Церкви й одного проводу в ній відчували зокрема ті, які до того роздору довели, а це греки, а з ними - й інші Православні Церкви Сходу, включно з Москвою, а на Заході - англіканська, лютеранська й т.зв. реформовані Церкви та секти. Сьогодні на наших очах вони шукають поворотної дороги до давньої єдності за допомогою т.зв. екуменічного руху, про який, на жаль, чи бодай його дух у нас немає і згадки.

Одна **спільна віра** не перешкоджає десяткам католицьких народів мати власні держави (які інколи й ворогують, а то й навіть воюють між собою із земних мотивів), однак Батько в них спільний. І він єднає їх у вірі, навіть у матеріальних справах. Цього, на жаль, не розуміють багато українців. Бо Візантія і Москва закріпили в нас поняття, що Папа - це якийсь тиран, який про те тільки й мріє, щоб панувати над народами, та що належність до Католицької Церкви (чи як у нас кажуть - до Риму) позбавляє католицькі народи політичної свободи! А це тому, що, в розумінні греків і москалів їхній базилевс (чи цар) є главою і держави, і Церкви. При цьому Церква мусить залежати від держави. Це - т.зв. цезаропапізм. Але це фальшиве розуміння Церкви! Церква - це держава Божа (цівітас Деї), яка із-за своєї високої мети (провадити людей до неба) є вищою від земної (політичної) держави, завданням якої є дбати про матеріальні потреби і щастя-добробут громадян. Для досягнення тих цілей не необхідним є якесь панування однієї держави над іншою. Навпаки, в тісній співпраці вони можуть досягнути свої окремі цілі.

Правду сказавши, я за те, щоб наша Греко-Католицька Церква повернулася до свого Київського кореня і відчепилася від Римської Церкви, бо ж ця остання – це людський істеблішмент з імперською ментальністю підкорити собі всі народи своїми «канонами» під свій скіпетр, зрозуміло, силою і правом Святого Духа. А той «дух», як колись у євреїв, так і тепер у римо-католиків, «надихає» церкву, єпископів і папів по своїй волі.

Декілька моїх порад вченим-дослідникам релігії. На мою гадку, при написанні праці про історію Католицької Церкви (римо- і греко-) в Україні, про їх слід писати окремо, бо ж в них хоч віра й та сама, але Дух інший. У часи нашої бездержавності наша Греко-Католицька Церква була Берегинею української духовності своїх вірних і зберегла їх національне обличчя, зробивши Галичину П'ємонтом України. В Польщі ж Римо-Католицька Церква була і залишилась просто польською Церквою, подібно як «русская» – московською, імперською за своїм духом.

Варто також вченим не дати заманити себе у «владні структури», в політику, бо ж будь-яка влада не завжди морально здорова. В наш час науковцям не варто також йти по лінії котроїсь однієї Церкви. Дещо по-новому слід оцінювати й Унію. По-моєму, вона свою роль вже виповнила, себе виправдала. Тепер час сказати римським опікунам: дякуємо за «розум» і дотеперішню поміч, тепер у нас є своя держава і ми повертаємося туди, звідки

прийшли - до єдиної Української Церкви, під провід одного Українського патріарха!

Не слід дивуватися з того, що я так «непобожно» і войовничо ставлюся до всякого роду людських махінацій у Христовій Церкві. Мабуть немає у світі народу, щоб так широко і буквально прийняв Христову Євангелію та жив її духом, як наш український народ. Я обертаюся у чужому, англосаксонському ліберальному світі понад 60 літ і бачу, як люди ставляться до релігії взагалі та як пристосовують її до свого життя. Немає сумніву в тому, що Християнство найкраща і найбільш приємлива людині (бо об'явлена Богом) релігія. На ньому побудоване все життя європейських народів, але вони його практикують на свій лад.

Мене не дивує наявне обурення поверховістю, дволичністю і фарисейством деяких духовних різних чинів - чи то православних, чи католиків. Відомий вислів Сковороди, що багато з них «стовпи необтесані», теж дуже влучний. Серед духовних все прикривається чином, рясою, а серед світських – урядовим становищем, калиткою-грошем. Дуже влучно це підмітив Т.Шевченко у своїм подражанні до XI Псалму. Не слід нам розчаровуватися й згіршуватися тим злом, яке бачимо навколо себе, а навпаки, слід нести високо і надалі, як і досі, прапори вищих ідеалів: добра, правди і любові.

Ще раз торкнуся тут питання про назву наших Церков, яке подеколи порушують в нашій Церкві. Зміна назви УГКЦ на «Київська Церква» нічого не розв'яже, а навпаки - тільки введе у замішання істориків - чужих і навіть своїх. Сподівання на те, що із-за тієї назви повернуться до цієї «Київської Церкви» закарпатські русини, а то навіть і якісь чужинці, є звичайною фантазією. Дотепер вселенська-католицька-інтернаціональна Церква йде на уступки місцевим культурам і навіть на створення нових національних обрядів, інкультурацію, як пише про це слушно професор П. Яроцький, а ми чомусь мали б за цих умов відрікатися національної назви?

Московська-Російська Православна Церква такою ж є із своїм національним духом, мовою, обрядами. Повно в ній наших хохлів. Чужинці ж приходять до неї, послухають, похвалять, а моляться по-своєму і до своїх богів. А ми? Навпаки. Молимося переважно по-московському.

Назва Церкви – нібито другорядна річ. Щоб зайняти чимось «вчені уми» українських богословів і не завжди віруючих мирян, кинуто нам кісточку – назву Церкви. Ми, на рідній землі і у своїй державі, не маємо належної назви, бо її вкрали у нас чужинці. Хіба не вистачить: Українська Церква чи Українська Києво-Галицька Церква? Але обов'язково – Українська. Йдеться про національний дух – зміст тієї Церкви. І все це можна підперти своїми «канонами», як це зробили римська, візантійська та московська Церкви. Нам здається, що робимо велике діло, а боротьбу за помісність, патріархат і т.п. відклали «ad kalendas graecas». Такі то ми маленькі згори й на долину. Колись може виростемо, прозріємо!

В нас залишилися залишки національних традицій і відчутний поворот до них. Якщо ми, греко-католики, в скорому часі не станемо собою, то залишимося свічкогасами в чужих. Вже тепер ми – свого роду «католицька секта», свого роду гібрид на українським національним організмі, який при сьгоднішнім укладі сил (Рим - Москва) себе нічим не оправдує. По-моєму, всім нам треба повернутися до часів Рутського і Могили й розв'язувати свої проблеми без чужих менторів. Нам треба віднайти джерела українського християнства, розвинути й боронити його як національний скарб, подібно тому, як це роблять москалі, поляки й інші народи, боронячи своє.

Тепер висловлю свої міркування щодо природи християнства і його перспективи. Християнство – це не погляд, якесь розумове заключення чи вчення. Правда, його інколи трактують, як науку, вчення, своєрідне гегел'янство, томізм. Християнство – це Віра, Життя. «Я – дорога, правда і життя», - казав Христос. Це - щось внутрішнє в людині, духовне, особисте, це – голос совісті, особистої і суспільної. Очікування єдності християнства – це не мрія, це імператив Христа. Дехто у нас дивиться скептично на перспективу християнства. Вірю, що воно виживе, хоч і в іншій формі. Людина бо природно релігійна, а людська душа – природно християнська. На Заході це розуміють і пристосовуються до ситуації (вічне «аджорнаменто»).

Я не бачу можливості для того, щоб християнство перемінилось чи створило якусь одну «всесвітню» культуру, а ля ООН, ЮНЕСКО і т.п. Це не сталося по-сьогодні, не станеться і завтра, бо людина, індивід – самолюб і має свою вроджену культуру-духовність, якої не радо позбудеться. Доказ цього – сьгоднішня Католицька Церква. Вона не зуміла створити якусь одну культуру чи обряд, а навпаки, пристосовується до місцевих культур, навіть творить місцеві обряди, щоб зберегти єдність Віри своїх вірних. Слушною є думка А.Колодного, що Христос творив Свою Церкву не як організацію, а як духову спільноту, родину дітей Божих на Землі.

Східна обрядовщина, як традиційна віра батьків, закріплення в душах її носіїв. Важливим є не сам обряд як дія, а молитовний стан людини. Але молитва – це не саме прохання, жебракування ласк і привілеїв у Бога. Молитва – це розмова душі з Богом, це богодумання, Богопрославлення, а не лише обрядодіяння. Сьгоднішня людина хоче все розуміти. Тому й необхідним є усвідомлення вірними правди віри, а також скорочення Богослужінь (наприклад, Літургії) до однієї години. Католики це зрозуміли і до цього пристосувалися. Православні ж закріпилися у своїй обрядовщині. Що стосується всіляких протестантських новотворів-сект (а вони з'являються і в Україні), то бачу, що вони не витримують іспиту навіть на Заході й скоро зникають. Зрештою – це справа Божа. Врата адові її (Церкву) не переможуть.

Всі християни повинні бути Апостолами свого середовища, прикладом свого життя і віри. Зрештою, немає ідеального, чистого «безплотного» християнства. Ми є люди з плоттю і духом, приналежні до окремих націй і культур. Внаслідок цього наше християнство є таким же: в поляків – польське, в москалів – московське, у нас – українське.

Я постійно слідкую за життям в Україні. Боляче дивитися на те, що діється в ній. Але якийсь невеличкий прогрес все таки є, а з тим з'являється і надія на краще. Так видно, що при керівництві державою сидять не патріоти, якщо не вороги української державності. Важливо: витримати! Усунули уряд Ющенка. Тепер я не бачу, хто інший може вивести Україну з теперішньої кризи, хто зуміє зберегти національний курс і повести самостійну Україну до Європи, не поведе її назад у неволю до «білокамінної». Не дай, Боже! Самостійність дісталася нам від Бога безболісно, але громадяни України це не дооцінюють. Вагу власної державності розуміє хіба бездомний скиталець, якого ніхто не хоче прийняти до хати, щоб не дихав його повітрям, не забирав праці й хліба йому самому. Важливо мати начолі держави керівника-патріота.

Але слово «патріотизм» я ставлю в лапки, бо ми перенаголошуємо його і часто вкладаємо в нього фальшиве розуміння. По-моєму, це звичайна, природна любов до Батьківщини, до всього рідного. На Заході так його розуміють. І французів, німців чи англійців було б дивно, а то й образливо, якщо б хтось квестіонував його патріотизм. Ясно, що він любить свій народ і для нього працює, боронить його інтереси, його історію, культуру, мову і т.п., гордиться належністю до нього. У нас же цю природну любов до рідного ми самі знизили до рівня романтичної любові до землі, неба над нею, до калини і дівчини...

Ми будували хутори і мріяли, щоб вороги і зависні сусіди нас залишили в спокої споживати придбане і згинули «як роса на сонці». Я розумію причину цього: геополітичне положення, постійні напади чужинців. Південь і Схід України щойно у XVIII ст. Катерина II заселила зайшлим, чужинецьким елементом. Той елемент в сусідстві бачив нашого кріпака, а над ним і над собою – московську владу, мову, культуру і т.п., а відтак звик, що живе на «Юзі Росії» і не думав бути українським патріотом, готовим видерти очі чужинцеві, що посягав би на його посідання. Вони не мали національної ідеї. З волі Божого провидіння ту ідею збудив Шевченко, але 70 років після нього вона ще не мала часу розвинутися і закріпитися в душах української верхівки. Пригадаймо Винниченкове: Україна буде соціалістична або ніякої не буде. «Супердемократична» козаччина, така ж Гетьманщина (два-три гетьмани нараз), Гайдамаччина чи Отаманщина в часи революції – це не державницько-творчі, патріотичні цілеспрямовані дії, а стихійні рухи, спалахи, солом'яні вогні. Не став патріотом України і зайшлий з Московщини шахтар. А той, що прийшов до Донецька чи Кривого Рогу з українського села, пристосовувався до всевладного московського «боса», що був над ним «на гора».

Це все розуміли, підсичували і використовували наші вороги й тримали нас «на долі», а тих, що намагалися вилізти на денне світло, «на гора», або примушували мовчати, або ж заганяли в Гулаги на Сибірі... Але ж таки ми вижили і проголосили Державу. Я кажу: **Богу дякувати. Нарешті!!!** Бо коли взяти до уваги те, що наш народ пережив і зумів проголосити свою Незалежну Державу, то це - дар Божий в першу чергу. На жаль, при кермі тієї держави стали діти отих доморобних перевертнів, які нищили «куркуля», будували

колгоспи і закріплювали московське ярмо на шиї українського хохла. Тепер оті «правнуки погані», «Золотої Тамерлана онучата голі» при владі (щоб не сказати при кориті). І все це подається «демократичним порядком» в очах Заходу. А що та держава Україна не вміє дати собі ради, не вміє (або й не хоче) отрястись від злодіїв, то це нікого не обходить. А Бог дав нам, як і іншим народам, непусті голови і роботящі руки, а розум мусимо добувати самі. Прямо мусимо **якось перечекати**, коли все це перекисне, поки відімруть всякі «герої» і «ветерани» (такі, як я), а тоді «встане Україна і світ правди засвітить...».

2. Проблема досягнення єдності українських Церков

Немає такої істоти, яка б називалася словом «людина» і яка не була б водночас причетною до жодної раси чи національності, а була б тільки отак собі — «людина» (і тільки). Проте ми живемо в такі роки, коли щораз густіше лунають різні світові кличі: щоб замість усіх національних урядів створити один світовий уряд; щоб нації перетворити в «людство» без національних різниць, в якийсь «народ землі», щось подібне творенню більшовиками десь з сотні поневолених Росією народів якогось без національного обличчя «советского человека».

Нині також лунає клич, щоб із всіх Церков утворити одну світову Церкву, і щоб в такий спосіб цілком уподібнити всі Церкви одну до одної, щоб не було між ними і національних, і конфесійних різниць.

Таким ось чином із всіх боків різні світові сили намагаються стерти з лиця землі все національне як у чисто-світській сфері, так і у сфері релігійно-церковній. До цього вдається і Московський патріарх Кирило, прагнучи загнати всі народи колишнього Союзу у хворобливо вифантазований ним «русский мир». І буде те, про що саркастично Тарас Шевченко писав: «Від молдаванина до фіна все мовчить, бо благоденствує!».

Явище, зване словом «національність» — це явище таке ж природне, як і явище різних рас - білої, чорної, жовтої. Нашим християнським ідеалом є людяні взаємовідносини між усім людством. Але це не означає, що тими вселюдськими кличами ми можемо усунути природні різниці. Так, ми не можемо усунути природні різниці між національностями. Хто пробує ці різниці усунути, то це тільки штучні заходи — це заходи проти даних Богом законів природи. Ці заходи кінчаються тим, що, з одного боку, людину від нації віддаляють, а з другого - її все ж не переміняють у людину без нації, бо це неможливо. У висліді постає тоді якесь каліцтво в природі, якесь страховище-монстр духового спотворення живої істоти.